

Vrijwilligersonderzoek 2008

*Nulmeting naar vrijwilligerswerk in
georganiseerd verband in Groningen*

Bureau Onderzoek en Statistiek Gemeente Groningen

Bureau Onderzoek is ondergebracht bij de dienst Sozawe van de Gemeente Groningen

Vrijwilligersonderzoek 2008

***Nulmeting naar vrijwilligerswerk in georganiseerd
verband in Groningen***

(samenvatting en conclusies)

Onderzoekers:

Age Stinissen-Blanco

M.m.v. Mayan van Teerns, Henk Witvoet en Willem Hartholt

Bureau Onderzoek en Statistiek Gemeente Groningen, december 2008

Bureau Onderzoek en Statistiek heeft als kernactiviteiten instrumentontwikkeling voor en uitvoering van beleidsgericht onderzoek, het toegankelijk maken van grote hoeveelheden data uit verschillende bronnen, statistische informatievoorziening, gegevensanalyse, projectevaluatie en dienstverlening bij overheidsmarketing.

Vrijwilligersonderzoek

De publicatie Vrijwilligersonderzoek, een onderzoek naar vrijwilligers in georganiseerd verband is een uitgave van Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Groningen.

In opdracht van:
Gemeente Groningen, Dienst OCSW
Th. van Schie
J. Niemeijer
R. van der Laan

Het gehele rapport is te vinden op de website van de Gemeente Groningen via: wmo.groningen.nl
Daarnaast is het rapport opvraagbaar bij de dienst OCSW van de gemeente Groningen

1. Inleiding

Achtergrond

Vrijwilligerswerk levert een belangrijke bijdrage aan de maatschappelijke infrastructuur, het bevordert de maatschappelijke samenhang en voorkomt uitsluiting van burgers. Veel werk zou niet worden gedaan als er geen vrijwilligers waren. Uit een onderzoek van POLS (Permanent Onderzoek Leefsituatie) blijkt dat 45 procent van de Nederlandse bevolking in 2007 op de een of andere manier vrijwilligerswerk doet. Dit is exclusief de mensen die informele hulp geven. Bijvoorbeeld burenhulp of hulp aan een familielid.

De ontwikkelingen

Het vrijwilligerswerk is in verandering, dat geldt zowel voor het aanbod van vrijwilligers als voor de (steeds hogere) eisen die aan de organisaties worden gesteld, onder andere veroorzaakt door regelgeving. En er zijn nieuwe doelgroepen van beleid voor vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld vrijwilligerswerk als sociale activering van mensen en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Gemeentelijk beleid

Eind 2007 heeft de gemeenteraad van Groningen in de nota 'Investeren in sociaal kapitaal, vrijwilligerswerkbeleid in de gemeente Groningen' het vrijwilligersbeleid voor de komende jaren vastgesteld.

In de nota wordt aangegeven hoe de gemeente het vrijwilligerswerk wil faciliteren. Het vinden en binden zijn hierbij de belangrijkste aandachtspunten. De gemeente wil een zodanig stimulerend vrijwilligersklimaat realiseren dat burgers zich betrokken voelen bij de samenleving en daaraan een (duurzaam) aandeel willen leveren. Het beleid is geslaagd als vrijwilligersorganisaties aangeven minder problemen te hebben bij het vinden en binden van vrijwilligers.

De gemeente denkt haar doelstelling vooral te bereiken door het vrijwilligerswerk goed te faciliteren en het vrijwilligerswerk te promoten en te waarderen.

Bij beleidsvoorstellen om tot een betere ondersteuning te komen worden de volgende accenten gelegd:

- Beter vrijwilligersbeleid binnen organisaties en vrijwilligersinitiatieven door het structureel inbedden (vrijwilligersinclusief denken en handelen) van vrijwilligerswerk binnen de gemeentelijke organisatie.

- Het faciliteren van de organisaties bij hun vrijwilligersbeleid, zodat waardering en deskundigheidsbevordering op maat kunnen worden ingezet.
- Minder onnodige bureaucratische en administratieve verplichtingen en minder regelgeving.
- Beter zicht op vraag en aanbod binnen het vrijwilligerswerk.
- Kennisuitwisseling tussen vrijwilligers en hun organisaties.
- Innovatie van het ondersteuningsaanbod, gericht op de veranderende vraag naar het aanbod van vrijwilligers.
- Het ontwikkelen van een wijkgerichte ondersteuningsstructuur en wijkgericht vrijwilligerswerk.
- Aandacht voor vrijwilligerswerk door migranten.
- Maatwerk in ondersteuning door de Vrijwilligerszaak in samenwerking met andere professionele organisaties en bedrijven.
- Continuïteit van vrijwillige inzet bij maatschappelijke organisaties en initiatieven.
- Als grote werkgever het voorbeeld geven door vrijwillige inzet van werknemers.

Dit onderzoek

Dit onderzoek is in opdracht van de dienst OCSW uitgevoerd als nulmeting van de stand van zaken binnen het vrijwilligerswerk. Om de effecten van het ingezette beleid te meten zal het onderzoek in 2011 worden herhaald.

Het onderzoek richt zich op vrijwilligerswerk in georganiseerd verband.

De definitie van vrijwilligerswerk zoals die in dit onderzoek is gehanteerd, luidt: werk dat in georganiseerd verband wordt verricht ten behoeve van de samenleving en waarvoor niets, of een kleine onkostenvergoeding wordt betaald. Vrijwilligerswerk vindt plaats binnen een groot aantal maatschappelijke sectoren. Het gaat onder meer om de gezondheidszorg, hulpverlening, welzijn, vrije tijd, (sport, kunst en cultuur, buurthuiswerk), natuur en milieu, onderwijs, integratie en bewonersparticipatie.

Vrijwilligers zijn personen die min of meer regelmatig voor een organisatie onbetaalde werkzaamheden verrichten.

Eerder onderzoek

Het laatste grote onderzoek dat in Groningen is verricht naar vrijwilligerswerk dateert van 1998 en is toen uitgevoerd door Bureau Onderzoek (een deel over vrijwilligers) en door Bureau Statistiek (een deel over de vrijwilligersorganisaties). Uit het deel over vrijwilligers bleek dat 25 tot 30 procent van de stadgers in georganiseerd verband actief was als vrijwilliger. Aan de organisaties zijn toen onder meer vragen gesteld over het profiel van de vrijwilligers, de werkzaamheden van de vrijwilligers en het contact met de gemeente. Van de organisaties kampten destijds twee op de tien met een tekort aan vrijwilligers.

Verskil tussen dit onderzoek en het onderzoek uit 1998

In vergelijking met het onderzoek uit 1998 zijn nieuwe aandachtspunten:

- Het in beeld brengen van het contact dat de organisaties met de gemeente hebben.
- De behoefte aan ondersteuning en deskundigheidsbevordering.
- De knelpunten die ervaren worden op het gebied van wet- en regelgeving.

De knelpunten op het gebied van regelgeving zijn onderzocht door Movisie, de landelijke ondersteuningsorganisatie voor vrijwilligerswerk. Hierover wordt apart gerapporteerd.

Het onderzoek onder de bevolking naar het aantal vrijwilligers is niet herhaald. Uit onderzoek is gebleken dat mensen die vrijwilligerswerk doen, eerder geneigd zijn aan een enquête mee te doen dan mensen die geen vrijwilligerswerk doen. De resultaten zeggen dus niet veel over het aandeel vrijwilligers binnen de bevolking.

2. Samenvatting en conclusies

De centrale onderzoeksvraag is: Hoe ontwikkelt zich het vrijwilligerswerk in georganiseerd verband tussen 2008 en 2011?

De respons

In totaal hebben 487 organisaties die met vrijwilligers werken, aan het onderzoek deelgenomen. Dit is een respons van 35%. Het gaat hierbij om organisaties uit diverse sectoren. Tabel 2.1 geeft de respons per sector weer.

Tabel 2.1 Aantal organisaties per sector

Sector	Aantal respons	Respons perc.
Sport en recreatie	139	27%
Zorg en hulpverlening	51	51%
Religie en levensbeschouwing	39	53%
Kunst en cultuur	82	34%
Ideële doelen, belangenbehartiging	52	37%
Sociaal-cultureel werk	65	46%
Onderwijs	35	35%
Media en informatie	14	45%
Overig	10	30%
Totaal	487	35%

De organisaties

De organisaties die met vrijwilligers werken, zijn zeer divers in omvang. Van grote organisaties met honderden vrijwilligers en beroepskrachten tot kleine verenigingen met één vrijwilliger.

Slechts weinig organisaties richten zich bij hun activiteiten op specifieke doelgroepen. De meeste organisaties richten zich op alle leeftijden en alle categorieën voor hun activiteiten, een aantal richt zich bijvoorbeeld alleen op jongeren of ouderen. Een meerderheid van de organisaties wil meer leden, klanten of deelnemers.

In tabel 2.2 staat welk percentage van de organisaties beroepskrachten in dienst heeft.

Tabel 2.2 Percentage organisaties met en zonder beroepskrachten

Categorieën	Aantal	Perc.
Geen beroepskrachten	233	50%
1 tot 10 beroepskrachten	162	35%
Meer dan 10 beroepskrachten	74	15%
Totaal	469	

Een groot aantal organisaties heeft beroepskrachten in dienst, dit is vooral het geval bij organisaties in de zorg en hulpverlening en in het onderwijs. Bij sport en recreatie is dit veel minder het geval.

De huisvesting is verschillend, zowel huur van gemeentelijke accommodatie, huur van particulieren als eigendom van de accommodatie komt veel voor.

De vrijwilligers binnen de organisaties

Het aantal vrijwilligers varieert zoals gezegd sterk. Van een of twee tot (veel) meer dan vijftig vrijwilligers. Zie tabel 2.3.

Tabel 2.3 Aantal vrijwilligers per organisatie

Categorieën	Aantal	Perc.
1 of 2 vrijwilligers	35	8%
3 tot 10 vrijwilligers	161	36%
10 tot 25 vrijwilligers	180	40%
Meer dan 50 vrijwilligers	70	16%
Totaal	446	

Vooraf organisaties in de zorg en hulpverlening hebben veel vrijwilligers. Er zijn meer mannen als vrouwen vrijwilliger, allochtonen zijn ondervertegenwoordigd. De dagelijkse bezigheid van de vrijwilligers is voor 41 procent werkend, 31 procent niet-werkend en 28 procent student. Van deze studenten verricht 47 procent vrijwilligerswerk bij een niet-studentenorganisatie.

Het totale aantal vrijwilligers

Het totale aantal vrijwilligers dat in de gemeente Groningen actief is, is momenteel alleen met ruime marges te bepalen. We zetten een aantal cijfers naast elkaar:

Uit het vrijwilligersonderzoek onder de bevolking in 1998 blijkt dat ongeveer 27 procent van de bevolking van 18 jaar en ouder in de gemeente Groningen vrijwilligerswerk doet.

Een POLS-onderzoek uit 2007 geeft aan dat in stedelijke gebieden 40,5 procent van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder in georganiseerd verband vrijwilligerswerk doet. Het gemiddelde (los van het soort gebied) in 2007 is 44,9 procent. Sinds 1998 is dit percentage iets toegenomen: destijds was het 44,0 procent. Het verschil met de uitkomst in Groningen in 1998 wordt veroorzaakt door verschillen in vraagstelling.

Als we de percentages uit deze nulmeting extrapoleren, is de uitkomst dat ongeveer 48.000 mensen als vrijwilliger actief zijn bij organisaties in de gemeente Groningen. Dit komt overeen met 33 procent van de bevolking van 18 tot 80 jaar. Hierbij gaat het niet om unieke personen. Ook zullen er vrijwilligers van buiten de stad werkzaam zijn bij organisaties in de stad (en andersom). Het verschil met het POLS-onderzoek is dat in dit onderzoek de organisaties het uitgangspunt zijn, bij POLS waren dat de vrijwilligers. Bij het uniek maken van organisaties zijn organisaties die niet van elkaar waren te onderscheiden, verwijderd. Daarbij zijn mogelijk ook ten onrechte organisaties verwijderd uit het bestand. We gaan er dus van uit dat 48.000 personen, of 33 procent van de bevolking van 18 jaar en ouder de ondergrens is.

Uit het vestigingenonderzoek van de gemeente Groningen ten slotte blijkt dat er bij organisaties met betaalde krachten én een vestiging ongeveer 11.000 vrijwilligers actief zijn. In het vestigingenonderzoek worden alleen organisaties bevraagd die een eigen vestiging (adres) hebben, en bovendien ook betaalde krachten hebben. Deze onderzoeksmethode heeft tot gevolg dat lang niet alle vrijwilligers in Groningen met meegeteld zijn. Denk bijvoorbeeld aan klaverjasclubs die een avond per week gebruik maken van een zaal in het buurtcentrum.

De conclusie is dat het totale aantal vrijwilligers in de gemeente Groningen naar alle waarschijnlijkheid ligt tussen de 33 en 40 procent van de bevolking van 18 tot 80 jaar. In dit percentage is informele hulp niet meegenomen.

De werkzaamheden binnen de organisatie

De meeste vrijwilligers houden zich bij de organisaties waar ze vrijwilligerswerk doen bezig met bestuurlijk werk. Op een goede tweede plaats komt uitvoerend werk. Bij organisaties met veel beroepskrachten doen vrijwilligers vaak uitvoerend werk. Dit komt veel voor bij zorg en onderwijs. Bij organisaties zonder of met weinig beroepskrachten wordt veel bestuurlijk werk gedaan, bijvoorbeeld bij de sport. Zie ook tabel 2.4.

Tabel 2.4 Soorten vrijwilligerswerk die binnen de organisaties worden verricht

Funcities:	perc. (N=440)
Bestuurlijk (voorzitter, secretaris, penningmeester, bestuurslid)	83%
Uitvoerend (trainer, activiteitenbegeleider, klusjes etc.)	65%
Ondersteunend (administratie, automatisering, PR, kantine)	48%
Organisatorisch (bijv. projectleider, coördinator)	33%

Faciliteiten voor de vrijwilligers

Veel organisaties regelen formeel zaken voor hun vrijwilligers. In 21 procent van de organisaties is helemaal niets geregeld en bij 17 procent van de organisaties één van de onderwerpen. Zie tabel 2.5 voor alle percentages.

Tabel 2.5 Wat er binnen de organisaties is geregeld voor vrijwilligers

Onderwerp	perc. (N=415)
Niets	21%
Waardering in de vorm van presentjes of uitjes	57%
Verzekeringen	41%
Onkostenvergoedingen	41%
Begeleiding	34%
Scholing	27%
Coördinator vrijwilligers	20%
Vrijwilligerscontracten	20%
Vrijwilligersbeleid	14%
Overig	9%

Vaak worden als waardering uitjes of presentjes gegeven. Ook het geven van onkostenvergoedingen en het regelen van verzekeringen bij het werk komen veel voor. Het hebben van vrijwilligerscontracten of voeren van beleid op het gebied van vrijwilligers komt minder voor. Organisaties die één faciliteit bieden, geven vaak als waardering presentjes of uitjes of

onkostenvergoedingen. Binnen de zorg en hulpverlening wordt het meest geregeld, het gaat hier om organisaties met veel beroepskrachten.

Tekort aan vrijwilligers en wervingsmethoden

Van de organisaties heeft bijna 60 procent een tekort aan vrijwilligers, het meest voor uitvoerend of bestuurswerk. Dit is een opvallend verschil met 1998, toen gaf slechts 22 procent van de organisaties aan in meer of mindere mate te kampen met een tekort aan vrijwilligers. In 1998 was 78 procent tevreden met het aantal vrijwilligers, bij 34 procent van de organisaties is een groter aantal vrijwilligers welkom.

Organisaties gaan op verschillende manieren op zoek naar nieuwe vrijwilligers. De meest gebruikte en ook als meest effectief gewaardeerde methode is mensen persoonlijk vragen. Dit geldt voor alle sectoren, binnen de zorg wordt relatief minder vaak rechtstreeks gevraagd en ook wordt veel gebruik gemaakt van andere wervingsmethoden. In tabel 2.6 staan de wervingsmethodes in volgorde van meest naar minder succesvol.

Tabel 2.6 Gebruikte methoden om vrijwilligers te vinden en mate van succes

Methoden	Aantal (N=405)	Meest succesvol (N=392)
Mensen rechtstreeks vragen	288	270
Via club/bedrijfskrant	105	22
Via advertentie in bijvoorbeeld een huis-aan-huisblad	41	17
Via andere website/internet	59	12
Door bemiddeling van de Vrijwilligerszaak	37	8
Via www.vrijwilligersgroningen.nl	34	6
Anders	96	57

Naast de traditionele vormen van vrijwilligerswerk worden vrijwilligers ingeschakeld voor nieuwe, maatschappelijke vormen van vrijwilligerswerk. Voorbeelden zijn sociale activering en maatschappelijke stages. In totaal 48 procent van de organisaties is geïnteresseerd in een maatschappelijke vorm van vrijwilligerswerk. Een minderheid daarvan heeft er ook al ervaring mee. Binnen de sector zorg bestaat de meeste ervaring met maatschappelijke vormen van vrijwilligerswerk.

De inkomstenbronnen

De meest voorkomende inkomstenbronnen zijn contributies van leden, bij 56 procent van de organisaties is dit het geval. Vooral voor sport en religie zijn dit verreweg de meest voorkomende inkomstenbronnen. Subsidie van de overheid krijgen ook veel organisaties: zowel subsidie van de gemeente

als provincie of Rijk. Inkomsten, niet van de overheid afkomstig, zijn naast contributies van leden onder andere bijdragen van deelnemers/bezoekers, bijdragen van fondsen, sponsoring (vooral bij sport en kunst en cultuur) en inkomsten uit verkoop, zowel van eten en drinken als van andere artikelen. Bijna de helft van de organisaties heeft slechts één inkomstenbron, de rest heeft meerdere inkomstenbronnen.

Vitaliteit van de organisaties

Beleidsmatig wordt er veel belang gehecht aan de vitaliteit van de vrijwilligersorganisaties. De veronderstelling is dat hoe vitaler een organisatie is, des te minder problemen er zijn om voldoende vrijwilligers te vinden en aan zich te binden.

In dit onderzoek doen we een poging de vitaliteit van de organisaties in beeld te brengen. Hiervoor hanteren we twee criteria: of een organisatie voldoende vrijwilligers heeft en of men tevreden is over het aantal leden, klanten of deelnemers. Bij het tweede criterium wordt een organisatie als vitaal beoordeeld wanneer men tevreden is of slechts een kleine toename wenst. In tabel 2.7 staan de aantallen en percentages van de tevredenheid over het aantal vrijwilligers en het aantal leden of klanten.

Tabel 2.7 Tevredenheid over het aantal leden en vrijwilligers

Organisaties die:	Aantal (N=484)	perc.
geen tekort aan vrijwilligers hebben	169	35%
tevreden zijn met het aantal leden	174	36%
slechts een kleine toename wensen	160	33%
geen tekort hebben aan vrijwilligers en tevreden zijn over het aantal leden	142	29%

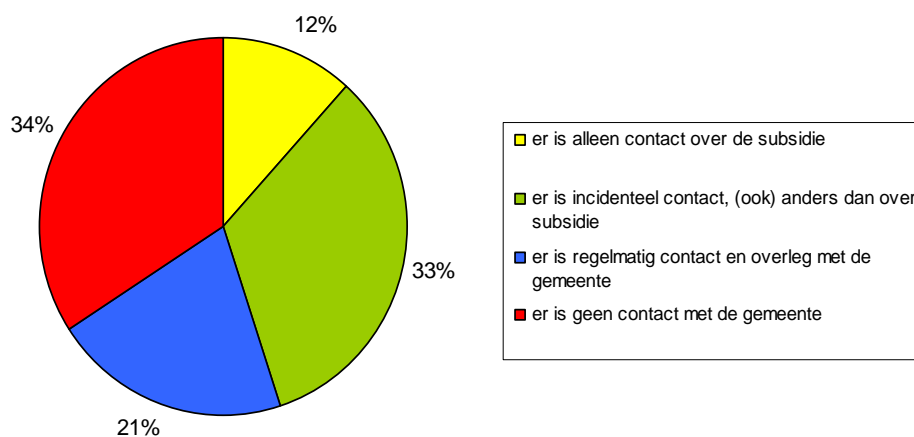
Van alle organisaties voldoet 29 procent aan beide criteria voor vitaliteit. Binnen de sector onderwijs is men het meest tevreden over het aantal deelnemers en binnen de sector cultuur over het aantal vrijwilligers. Samen met sport en recreatie scoren deze twee sectoren ook het hoogst op beide criteria samen. Er zijn geen sectoren die uitzonderlijk slecht scoren. Ruim de helft (51 procent van de organisaties) voldoet aan één van beide criteria.

Twintig procent van de organisaties voldoet aan geen van beide criteria voor een vitale organisatie. Zij hebben een tekort aan vrijwilligers en willen een grote toename van het aantal leden of klanten. Hiervan heeft eenderde de afgelopen tijd te maken gehad met een afname van het aantal leden of klanten.

Contact met de gemeente

Van de organisaties heeft 21 procent regelmatig contact met de gemeente. Het percentage dat geen contact heeft met de gemeente, 34 procent, is aanmerkelijk hoger dan in het onderzoek uit 1998, toen dit 19 procent was. De intensiteit van het contact is redelijk gespreid over de verschillende sectoren. Naast contact over subsidie zijn er meer redenen om contact te hebben met de gemeente. Een kwart van de organisaties maakt bijvoorbeeld gebruik van een accommodatie van de gemeente.

Figuur 2.1 De intensiteit van het contact met de gemeente

In tabel 2.8 staat de tevredenheid over het contact met de gemeente van de organisaties die dat wel eens hebben.

Tabel 2.8 De tevredenheid over het contact met de gemeente

Mate van tevredenheid	Aantal (N=261)	Perc.
Zeer tevreden	16	6%
Tevreden	114	44%
Neutraal	96	37%
Ontevreden	22	8%
Zeer ontevreden	8	3%
Geen mening	5	2%

Van de organisaties is de helft tevreden of zeer tevreden, 37 procent neutraal en 11 procent ontevreden of zeer ontevreden. Organisaties die met de gemeente alleen contact hebben over subsidie, zijn het meest tevreden. Binnen de sectoren kunst en cultuur en ideële doelen is de tevredenheid

het grootst. Zorg en sociaal-cultureel werk kennen relatief de meeste organisaties die niet tevreden zijn.

Terreinen waarop het beleid of de werkwijze van de gemeente verbeterd zou kunnen worden, zijn: huisvesting, aandacht, waardering en promotie voor/van het werk, betere afstemming tussen gemeentelijke diensten en op het gebied van procedures voor subsidies en vergoedingen.

Opvallend is dat bijna een kwart van de organisaties niet weet wat er van de gemeente verwacht mag worden. Hierbij zijn relatief veel organisaties uit de kunst en cultuur en religie en levensbeschouwing.

Deskundigheidsbevordering en ondersteuning.

Veel organisaties krijgen ondersteuning van een landelijke bond of koepelorganisatie. De Vrijwilligerszaak, een door de gemeente gesubsidieerde ondersteuningsorganisatie wordt door 17 procent van de organisaties gebruikt. Nog eens 42 procent is bekend met deze organisatie. Bij deze percentages moet worden opgemerkt dat de sectoren sport, religie en cultuur geen doelgroep zijn van de Vrijwilligerszaak. Zonder deze sectoren meegerekend maakt 31 procent gebruik van de Vrijwilligerszaak en is nog eens 39 procent er bekend mee.

De waardering door organisaties die wel gebruik maken van de Vrijwilligerszaak, is over het algemeen goed.

Een aantal organisaties heeft deelgenomen aan cursussen of workshops, het meest aan cursussen over bestuursvaardigheden, het werven van vrijwilligers en het ontwikkelen van nieuwe activiteiten. Dit komt het meest voor bij organisaties met veel beroepskrachten: in de zorg en het onderwijs. In tabel 2.9 staat van de meest genoemde cursussen welke interesse er binnen de organisaties bestaat.

Tabel 2.9 Interesse voor het volgen van een cursus

Onderwerp	interesse
Werving van vrijwilligers (incl. bestuursleden)	17%
Voorlichting, promotie, public relations	17%
Fondsenwerving	17%
Vaardigheden die specifiek zijn voor de inhoud van het aanbod van de organisatie	14%
Vrijwilligersbeleid	11%
Bestuursvaardigheden	9%
Ontwikkelen van nieuwe activiteiten/aanbod	9%
Samenwerking met en begeleiding van vrijwilligers	8%
Wet- en regelgeving	7%

Er is behoefte aan cursussen op het gebied van werven van vrijwilligers en daarnaast op het gebied van voorlichting en PR en van fondsenwerving. Opvallend is dat er binnen de sector kunst en cultuur relatief weinig is deelgenomen aan cursussen of workshops terwijl er wel veel behoefte aan bestaat.

Een vergelijking met het onderzoek uit 1998

In de resultaten zijn een aantal zaken veranderd sinds 1998:

- In vergelijking met 1998 richt een iets lager percentage van de organisaties zich voor hun leden of klanten op de eigen wijk of buurt.
- Er zijn meer mannen (53 procent) dan vrouwen vrijwilliger, dit is anders dan in 1998, toen 48 procent van de vrijwilligers man was en 52 procent vrouw.
- Ook zijn er meer allochtonen actief als vrijwilliger. De allochtonen zijn in 2008 nog wel ondervertegenwoordigd.
- Ten opzichte van 1998 is het percentage niet-werkende vrijwilligers afgenomen.
- Het soort vrijwilligerswerk komt overeen met 1998, ook toen werd veel bestuurlijk werk door vrijwilligers gedaan.
- In vergelijking met 1998 is het aantal organisaties dat onkostenvergoedingen geeft, gedaald, toen was dit 46 procent, nu 39 procent.
- Minder organisaties dan in 1998 hebben contact met de gemeente.

